

др Илија ЗИНДОВИЋ
доцент Привредне академије у Новом Саду

ПОТПУНА КОНКУРЕНЦИЈА И РАЗЛОЗИ ЊЕНОГ ОГРАНИЧЕЊА У ПОЗИТИВНО-ПРАВНИМ СИСТЕМИМА

Резиме

У овом раду аутор настоји да прикаже да ли је концепт позитивне конкуренције могућ. Закључује да је концепт позитивне конкуренције не само немогућ већ и нејожељан. Разлози њеног ограничења су како економске тако и друштвено-политичке природе. Према у примени ових разлога зависила је од потреба друштва и историјских услова. Позитивно-правни системи прихватају концепт ограничења позитивне конкуренције свдећи је у оквире функционалне (оптималне) конкуренције. При томе ова ограничења у законским прописима неких земаља су прецизно дефинисана, док су пак у другим државама уопштеније а прецизно одређење дају извршни и судски органи у поступцима спровођења.

Кључне речи: *позитивна конкуренција, ограничења, разлози, законодавна решења, функционална (оптимална) конкуренција.*

I Увод

Слободна привредна утакмица је најважнији стимуланс привредног развоја. На тржишту потпуне конкуренције ниједан привредни субјект нема могућност да утиче на цену свог производа. У таквим условима сваки продавац настоји да смањи трошкове производње. Тиме

се постиже већа производна ефикасност, нижа цена производа што доводи до веће куповне моћи становништва а тиме и већег друштвеног стандарда.

Али, свака слобода, па и потпуни либерализам у конкуренцији захтева одређена ограничења. Потпуна конкуренција доводи до уситњених тржишних структура које нису способне да издвоје већа средства за улагање у технолошке иновације. Уситњене тржишне структуре доприносе правичној расподели друштвеног дохотка и употпуњују одговорност привреде у доприносу економског благостања. Са друге стране, то доприноси ограничењу динамичке функције конкуренције, јер без концентрисаног привредног капитала нема ни покретачке снаге за ефикасније привређивање. Теорија економије обима указује да концентрисане привредне структуре, услед великих инвестиционих захвата и економичности привређивања могу бити неопходне.

Међутим, велика концентрација тржишних структура може довести до монопола и злоупотреба истог и тиме до нарушавања конкуренције. При таквој ситуацији очигледно је да долази до сукобљавања друштвено-политичких и економских циљева конкуренције. Решење је тражено кроз систем тзв. функционалне (оптималне) конкуренције, а савремени позитивно-правни прописи су негде јасно а негде мање прецизно дефинисали правила везано за разлоге ограничења потпуне конкуренције као апстрактног модела.

II Позитивно-правна решења

Разлози ограничавања потпуне конкуренције, како економски тако и друштвено политички, нашли су своје отелотворење у законским текстовима позитивно-правних система. Којим разлозима је дата предност одређено је кроз хијерархију циљева антимонополског права и у зависности од историјских услова. Пракса извршних органа и пракса судова је спроводила прописе, негде је спроводила правне норме уз извесне корекције а у извесним случајевима је њихова улога била квази-законодавна.

1. Англосаксонско право

а) САД. Норме које регулишу поља права конкуренције у САД садржане су у многобројним законским текстовима. Исте су настале још крајем XIX века (касније су мењане и усавршаване) и као такве представљају најстарије законске текстове из ове области. Садржина истих била је одређена у складу са висином знања њених стваралаца и

тренутним историјским потребама. Први пропис из ове области Шерманов закон¹ прописао је апсолутну забрану колективног и индивидуалног монополисања. Каснији прописи су напустили уопштеност и регулисали одређене облике тржишних понашања при чему се не опредељују разлози из којих се то чини. По правилу, једини критеријум руковођења јесте разграничење између допуштених и недопуштених понашања. Граница допуштеног прелази онда када се утврди да је као могућа последица понашања, значајно ограничавање конкуренције или тенденције стварања монопола.²

Оно што је карактеристично за норме из раног периода антимонополског права САД је њихова недовољна одређеност, а те празнине су попуњавање тумачењем извршних и судских органа. Друштвено-политичким разлозима ограничења је даван приоритет и то како од стране теорије тако и од праксе.

Након шездесетих година XX века економски циљеви почињу да добијају превагу над друштвено-политичким. Полако се увиђа да је „вештачко очување што већег броја субјеката на тржишту скупо, бескорисно, и често неспроводљиво“.³ При свему томе важну улогу одиграва и све већи утицај економског лобија у САД а тај лоби се управо ствара у кругу већих мултинационалних компанија. Њихов утицај на јавну власт бива све већи, а тиме и на могућност утицаја на законодавна решења у области права конкуренције (антимонополског права).

Све то је и утицало да се круг апсолутно примењивих правила антимонополског права сужавао у корист оних правила која су за претходну примену тражила конкретну процену извршних органа да ли се таквим понашањем повређује конкуренција или не. Примена *per se* правила је готово искључиво ограничена за подручје хоризонталних картелних уговора. Тиме се практично одступило од апсолутних забрана установљених Шермановим законом, тј. те забране су на један посредан начин суспендоване.

б) Велика Британија. У дефинисању циљева и ближе одређењу права конкуренције (па и разлога за ограничење исте) у праву Велике Британије мора се поћи најпре од појма „јавног интереса“. То је збир циљева којима се штити јавни поредак о чему се у остварењу циљева права конкуренције мора водити рачуна. У првом пропису из ове области донетом после Другог свеског рата Закону о монополима и рестриктивним праксама /рестриктивном пословању/ из 1948. године⁴

1 *Sherman Act* из 1890. године.

2 Види: *Clayton Act* из 1914. године.

3 Р. Areeda, D. Turnep, *Antitrust Law*, Boston, 1989, стр. 105.

4 *Monopolies and Restrictive Practices /Inquiry and Control/ Act* из 1948. године.

није одређено да је очување или омогућавање конкуренције као приоритетан нормативни циљ. Међутим, то не значи да је друштвено-политичким разлозима у примени права конкуренције дат приоритет. Из садржине побројаних циљева у закону произлази да је законодавац имао на уму економске резултате који би се остварили управо неометаним одвијањем конкуренције. Према чл. 14 назначеног Закона, циљеви који чине јавни интерес означени су: најефикаснија и најекономичнија производња, прерада и дистрибуција робе у обиму, врсти, квалитету и ценама који најбоље одговарају захтевима домаћег и светског тржишта; организација индустрије и трговине на такав начин да се њихова ефикасност прогресивно повећава а нова предузећа охрабрују, најпотпуније коришћење и најбоља дистрибуција људи, сировина и индустријских капацитета у Уједињеном Краљевству; развој техничких унапређења и експанзија постојећих и отварање нових тржишта и др.

Из напред побројаних циљева произлази јасан закључак да ти прописи и економске и друштвено-политичке разлоге стављају у исти ниво, тј. ниједном од њих се не даје предност.

Нови закон из ове области, Закон о фер трговини из 1973. године⁵ уводи термин тзв. функционалне конкуренције и то тако што исту убраја као један од циљева у функцији заштите јавног поретка. Осим тога чл. 84 Закона проширује листу циљева за заштиту јавног интереса тако што у исте укључује: заштиту интереса потрошача и купаца у погледу цена, квалитета и разноврсности роба и услога, смањење трошкова и развој нових техника и производа, подстицање уласка нових конкурената на постојећа тржишта, одржавање и подстицање уравнотеженог размештаја индустрије и запослености у Уједињеном Краљевству и одржавање и подстицање компетитивности британских произвођача и дистрибутера на тржиштима ван Уједињеног Краљевства.

Први од набројаних циљева су очигледно у функцији права остварења попуне конкуренције, док су други (уравнотежен регионални развој и запосленост, подржавање нових конкурената) друштвено-политичког карактера. Међутим, према законској формулацији сви они стоје у равноправном односу, тј. ниједном од њих није дат приоритет. Према чл. 84 ст. 1 тај приоритет одређује извршни орган, јер исти прописује: „Комисија ће узети у обзир све чињенице које јој се у одређеним околностима чине релевантним и између осталог водећи рачуна о пожељности“ остваривања набројених циљева. Неодређивање приоритета у примени назначених циљева може се тумачити британским прагматизмом у примени ових прописа.

Закон о конкуренцији из 1980. године је унео одређене измене процедуралног карактера. Нови Закон о конкуренцији који је донет

5 *Fair Trading Act* из 1973. године.

1998. године укинуо је Закон о рестриктивним трговинским праксама, Закон о Суду за рестриктивне трговинске праксе и Закон о фер трговини. Систем контроле картелних споразума прилагођен је систему који важи у ЕУ. Забрана картелних споразума је једна од основних заштита конкуренције, али Закон предвиђа могућност изузећа од забране како индивидуалних тако и блок изузећа (Глава I Закона). Одлуку о индивидуалним и блок изузећима у првом степену доноси Генерални директор за трговину, а у другом степену, по жалби, одлуку доноси Комисија за конкуренцију. Услови примене назначених изузећа, усклађени су са условима које прописује чл. 81 Уговора о оснивању ЕЗ. Закон је ступио на снагу 2000. године, а његова примена у раду извршних органа указује да се више не потенцирају искључиво економски разлози ограничења конкуренције, већ се цене и друштвено-политички, што је у складу са прокламованим циљевима ЕУ.

2. Континентално право

а) ЕУ. За разлику од права САД, у праву ЕУ превага у примени права конкуренције и ограничења исте ипак је померана ка разлозима друштвено-политичке природе. Разлог тога је сигурно у особености Европске уније као економског и политичког субјекта.

Иако је неометано одвијање конкуренције утврђено као основни циљ (и политички и економски) многи фактори указују да су правила која се односе на потпуну конкуренцију ипак супсидијарног карактера.

Неометано одвијање конкуренције прокламовано је у чл. 2(ф) Уговора,⁶ а чл. 81 и 82 детаљно формулишу основне материјално правне норме антимонополског карактера. И Правило Савета ЕУ о контроли повезивања међу предузећима као искључиви критеријум за процену допуштености повезивања одређује критеријум његовог утицаја на очување и развој функционалне конкуренције на тржишту Уније (чл. 2 ст. 3).

Међутим, од стране званичних органа ЕУ, више пута је указивано да циљ очувања конкуренције служи остварењу виших основних циљева. „Заједно са установљавањем заједничког тржишта политика конкуренције је једна од две велике стратегије путем којих Римски уговор остварује основне циљеве Заједнице: унапређење хармоничног и уравнотеженог привредног развоја широм Заједнице, побољшање животног стандарда и ближе односе између земаља чланица. Политика конкуренције се стога не може спроводити у изолацији, не служи

6 О праву конкуренције говори се (ранији чланови), у чл. 4 т. ф, чл. 40 ст. 2, чл. 42, чл. 85 ст. 1 и 3, чл. 86 ст. 2 т. ц, чл. 92 ст. 1, чл. 101 ст. 1, чл. 107 ст. 2, чл. 112 ст. 1, чл. 225 ст. 1.

као циљ себи самој, без уважавања правног привредног, политичког и социјалног контекста.⁷

Значи, политика конкуренције ЕУ је опредељења основним циљем: стратегијом заједнице стварања чврстих односа у заједници као посебном међународном субјективитету. Видљиво је да конкуренција као циљ ипак има супсидијеран карактер у поређењу са основним циљевима Уније. У случају да иста дође у сукоб са тим циљевима „политика њеног очувања биће суспендована“.⁸ То потврђује и IX извештај Комисије о политици конкуренције⁹ који на прво место ставља циљ интеграције и очување заједничког тржишта. Тек на другом месту је циљ очувања потребног нивоа конкуренције, јер се наглашава да је основна сврха испуњење захтева из уговора и достизање циљева.¹⁰

Међутим, из низа одлука извршних органа ЕУ, донетих поводом појединачних случајева је показано да је редослед места у хијерархији ових циљева у пракси замењен, те да је политика заштите малих конкурената и потрошача често пута имала приоритет у односу на циљ очувања конкуренције. Ипак, интерес успостављања и очувања заједничког тржишта је остао неприкосновен. „Органи Уније су, штитећи овај циљ, осуђивали и она тржишна стања и понашања који су са аспекта одвијања конкуренције имали у најмању руку неутралан карактер.“¹¹

б) *Немачка*. У Немачкој је ова проблематика регулисана једним свеобухватним Законом против ограничавања конкуренције.¹² Према концепцијској подлози (и теоријској и нормативној) Закона произлази да је његов циљ очување конкуренције. „У правном систему Немачке он је централни механизам регулисања тржишног система приврђивања. Држава мора штитити и подстицати конкуренцију посебно тиме што ће спречавати њена ограничења. То је задатак Закона против ограничавања конкуренције.“ Међутим, сам појам конкуренције у различитим фазама примене није увек исто тумачен. Креатор првобитног законског текста био је главни поборник немачке школе ордолиберала Франц Бен. Како према њиховој тези само потпуна конкуренција обезбеђује максимум слободе у привредној сфери, то је закон прецизно регулисао оне облике који ограничавају конкуренцију. Закон је тако забранио картеле,

7 EC Commission: XXI and Report on Competition Policy, 1993.

8 Д. Марковић-Бајаловић, *Тржишна моћ и регулација и антимонополско право*, стр. 30.

9 EC Commission: XIth Report on Competition Policy, 1980.

10 Исти извештај друштвено-политичке циљеве равноправности и правичности у конкурентској утакмици ставља тек на треће место, иза циља очувања конкуренције.

11 Д. Марковић-Бајаловић, *нав. дело*, стр. 31.

12 *Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*, 22.12.1989, BGB 1. I, стр. 2486.

дефинишући их као уговоре којима се ограничава конкуренција и предвидео различите облике контроле доминантних предузећа (компанија) и контроле повезивања истих. Картелни органи предвиђени законом руковођени су искључиво интересом очувања конкуренције. Одредбе су тумачене доста екстензивно без остављања места интервенцији других циљева. Тамо где је политички целисходно узети у обзир друге циљеве, одлуку је могао донети само политички орган – министар за привреду.¹³ Иако овако прокламована потпуна конкуренција на први поглед указује да су прописана ограничења у функцији циљева чисто економске природе, у суштини иста доприносе остварењу циљева друштвено-политичког карактера.

Шездесетих година овог века увидело се да потпуна конкуренција не може довести до остваривања најповољнијих економских резултата. Почело се трагати за новим решењима, тј. да се нађе равнотежа између статичких и динамичких резултата привређивања. Као решење узето је олигополско стање са већим бројем чланова као најповољније. Конкуренција је и даље остала основ привредне политике, а њен циљ је да штити оне форме конкуренције које оптимално обезбеђују очекиване друштвено-политичке и економско-политичке резултате.

Ове новине у политици права конкуренције СР Немачке указују на чињеницу да се у реализацији тога права предност максималне слободне предузетника као основног друштвено-политичког циља, одступа а у корист економске функције конкуренције. У том смислу користи се не више термин потпуна конкуренција већ „оптимум конкуренције“.

в) *Француска*. За разлику од осталих земаља, француско право конкуренције је имало, у зависности од историјских услова, различит однос према разлозима за ограничавање потпуне конкуренције. Принцип слободне трговине, а тиме и слободне конкуренције, проглашен је још 1791. године у Декларацији о правима човека и грађанина. Закон о трговини из 1971. године (измене 1973, 1977, 1992, 1996. и 2001. године) је потврдио то начело. Међутим, начело потпуне конкуренције никада није могло доћи до потпуног изражаја. Вођена идејом хуманизма, француска револуција је дубоко трасирала пут, друштвено политичким разлозима ограничавања потпуне конкуренције.

У периоду после другог светског рата тас је превагнуо у корист економских разлога, јер се настојало омогућити подизање привреде и стварање боље позиције домаћим компанијама на светском тржишту. Потписивањем Римског уговора 1957. године француско право конку-

13 Према чл. 24 ст. 3 Закона, та могућност је предвиђена само у једном случају и то када је издавање дозволе за повезивање предузећа оправдано из разлога укупних привредних и општих друштвених интереса.

ренције је потпало под утицај свих оних ограничења која су установљена у циљу заједнице. Практично, циљ потпуне конкуренције постаје супсидијарног карактера.

Трговачки законик, у чл. Л-420-4 ст. 2, дозвољава ограничења потпуне конкуренције уз услов да је економски резултат кориснији него што је штетан губитак проузрокован нарушавањем конкуренције. У вези тога потребно је да се испуне четири услова: 1) да то обезбеђује економски напредак (нпр. унапређење економије, развој нове технологије, бољи квалитет производа и сл.); 2) додела правилног профита корисницима; 3) да конкуренција не буде потпуно искључена 4) да је нарушавање пропорционално, тј. да корист превазилази негативност ограничења.

Иако је видљиво да су присутни друштвено-политички разлози ограничавања (тачка 2) приметно је да се тас ограничења у извесној мери померио у корист економских разлога.

Према изменама Закона од 2.8.2005. године испод забране рестриктивних споразума (чл. Л-420-1) и злоупотребе монополског положаја (чл. Л-420-2) изузети су споразуми и понашања ако се докаже да исти обезбеђују економски напредак укључујући стварање и задржавање радних места а то омогућава потрошачима правичан део користи и ако се тиме заинтересована предузећа не елиминишу као конкуренти у знатном делу производа у питању (чл. Л-420-4), а у ст. 2 тач. 2, предвиђена је могућност изузећа од ограничења ако споразуми доприносе побољшању рада средњих и малих предузећа. Ако се ове измене упореде са претходним решењима може се закључити да су разлози друштвено-политичке природе поново добили на значају (стварање и задржавање радних места, побољшање рада средњих и малих предузећа и сл.).

г) *Југославија (ДЗСЦГ)*. Југословенски правни систем уводи право конкуренције први пут у време краљевине Југославије. Међутим, с обзиром да је тржишни начин привређивања тек био у развоју, то је и логично да није ни било потребе за посебним ограничавањем права конкуренције. Закон о нелојалној конкуренцији из 1930. год., садржавао је одредбе, које су поред заштите појединачних интереса изражавале и шири друштвени интерес. Међутим, ту се радило о нормама које су забрањивале акте нелојалне конкуренције којима се наносила штета већем броју конкурената или потрошачима као што су: забрана премијских послова, давање попушта и рабата и продавање посредством система пирамиде.

Након Другог светског рата до 1963. године важио је стриктно административни систем управљања привредом. О самосталности привредних субјеката у погледу њиховог иступања на тржишту по тржишним условима није било могуће, па се није ни могло говорити о праву конкуренције.

У каснијем периоду, иако је принцип заштите права конкуренције био уздигнут у ранг уставног начела, ограничења су била велика. Међутим, та ограничења су ретко била директно инкорпорирана у саме законске текстове, већ су се иста манифестовала на сасвим други начин.

Пре свега, настојало се домаћим привредним субјектима пружити заштита од иностране конкуренције. Поједина предузећа су проглашавана као носиоци привредног развоја одређених области. Спрега државних и политичких органа са руководећим особљем великих предузећа била је јако присутна а у извесним ситуацијама резултирала је заједничким ангажовањем у реализацији одређених пројеката. Тај заштитнички став државних и политичких органа према тим великим привредним организацијама образлаган је и њиховим посебним значењем за привреду и друштво у целини.

Са друге стране, у спровођењу постојећих законских прописа, поступак није издвајан из редовног управног и судског поступка. Тек 1996. године, након доношења Антимонополског закона, створена је могућност да се посао око примене у заштити конкуренције повери посебном специјализованом органу – Антимонополској комисији, која је Уредбом из 1997. године и основана.

Антимонополски закон у чл. 4 ипак садржи одређена ограничења у примени права конкуренције, а из разлога друштвено-политичке природе. У суштини, могло би се рећи да се ту даје приоритет динамичком аспекту конкуренције. Тако ст. 4 наведеног члана прописује да се не сматрају монополистичким: споразум о условима пословања ако доприноси унапређењу производње или промета робе, подстиче техничко-технолошки развој или економски развој и ако је користан за потрошаче, под условом да се привредним субјектима не намећу додатна ограничења која нису неопходна за постизање тих циљева.

Очигледно је да су оваква законска решења унета под утицајем законодавних решења западних високо развијених земаља (а посебно ЕУ), што је позитивно и у складу са једним реалистичнијим схватањем појма потпуне конкуренције а у прилог прихватања функционалне (оптималне) конкуренције.

д) *Србија*. Након доношења Закона о заштити конкуренције у 2005. години, који није регулисао одређена питања везано за примену Закона о заштити конкуренције (пре свега у погледу његове примене на одређене субјекте), дана 8. јула 2009. године донет је нови Закон о заштити конкуренције (*Сл. гласник РС*, бр. 51/2009).

У чл. 10 Закон је прописао забрану рестриктивних споразума, али је у чл. 11 предвидео могућност њиховог изузећа од забране ако исти доприносе унапређењу производње и промета односно подстицају технич-

ког или економског напретка а потрошачима обезбеђују правичан део користи под условом да не намећу учесницима на тржишту ограничења која нису неопходна за постизање циља споразума, односно да не искључују конкуренцију на релевантном тржишту или његовом битном делу. При томе, предвиђена је могућност како појединачних изузећа од забране (чл. 12), тако и по одређеним категоријама споразума (чл. 13).

Из анализе чланова који регулишу ограничења од забране рестриктивних споразума, јасно се може закључити да је при законској формулацији предност дата разлозима економске природе, тј. приоритет је дат динамичком аспекту конкуренције. Ипак, Закон прописује (чл. 12 ст. 3) да појединачна изузећа од забране не могу бити дужа од осам година, што све указује на једно реалистичније схватање о неопходности прихватања функционалне (оптималне) конкуренције као једино могуће.

III Оптимална конкуренција

Из напред изнетих разлога у прилог за и против критике ограничавања права потпуне конкуренције могу се извући два закључка. Један је да услови под којима би требало да се одвија потпуна конкуренција није могуће испунити у стварности. Други је да потпуна конкуренција осим што није остварива из низа разлога није ни најпожељнији модел конкуренције.

Идеал остварења потпуне конкуренције не може бити оправдање за ограничавање економске снаге привредних субјеката па ни великих компанија. Са друге стране, чињеница је да мултинационалне компаније, због своје економске снаге теже ка стварању монопола. Монопол извитоперује конкуренцију и заправо је негира. Тржишта где влада конкуренција са општег друштвеног благостања даје, пожељније економске резултате док монополско тржиште то не нуди. Стога се јасно наметнуло питање: до које границе треба ограничити тако велику економску снагу привредног субјекта а да се не угрози оптимум права конкуренције? Како формулисати модел конкуренције који је истовремено реалан и који омогућавања остваривање жељених економских резултата. Такав модел треба да разјасни и питања до које границе треба ићи у сузбијању превелике снаге привредних субјеката као што су и мултинационалне компаније и које њихове облике испољавања је потребно уклонити.

Излаз из овог проблема је нађен у концепту оптимума конкуренције више познатог под називом као оптимална конкуренција.¹⁴

14 У Енглеској се користи израз остварива конкуренција – „*Workable competition*“, у Немачкој термин „*funktionfulige Wettbewerb*“, што се преводи као функционална

Поставља се питање шта у реалности треба да буде присутно од те оптималне (функционалне) конкуренције, тј. који елементи да би се оствариле те жељене функције конкуренције? Јасно је, имајући у виду до сада изложено, да иста у себе мора укључити како статичке тако и динамичке елементе али нејасно у којем обиму.

Према *James Clark*-у¹⁵ који је иначе идејни творац концепта (оптималне конкуренције) треба да постоји равнотежа између статичких и динамичких елемената. По њему, „конкуренција, поред равнотеже између трошкова и цена на тржишту, теба да допринесе технолошком напредку изналажење нових производних метода, да омогући већу разноврстност понуде, задовољење различитих укуса потрошача, да подстиче иновативност произвођача, појаву нових производа на тржишту али и да допринесе да се користи од оствареног привредног прогреса пренесу на потрошаче у форми нижих цена и онемогући вештачки утицај на расподелу остварених профита било од стране државе било од стране могућих привредних субјеката“.¹⁶ Ако се наведени циљеви остварују без обзира што се у већем или мањем обиму одступа од потпуне конкуренције онда је таква конкуренција оптимална.

Међутим, везано за то неопходно је и дефинисање услова које треба испунити да би конкуренција допринела реализацији набројаних циљева. Критеријуми за избор услова класификовани су у зависности од схватања појединих аутора чему треба дати приоритет. Но без обзира на све индивидуалне ставове, по мишљењу *Stephana Sosnick*-а¹⁷ Могуће је учинити извесну генерализацију. Тако је у оквиру саме тржишне подлоге, тј. тржишне структуре неопходно присуство следећих елемената: број продаваца мора бити најмање онолики колико то дозвољавају услови економије обима; пожељно је одсуство постојања вештачких препрека за улазак на тржиште; постојање минималних разлика у квалитету производа што омогућује потребну еластичност у тражњи. Категорија тржишног понашања треба да обезбеди следеће елементе: неизвесност конкурената у погледу реакција ривала на њихове измене цена; одсуство договора са осталим конкурентима; одсуство неправедних и дискриминаторских понашања; одсуство протекције; присутност умерене

конкуренција, а у литератури се среће и назив „Функционална конкуренција, „Реална конкуренција“ и „Ефективна конкуренција“. Проф. Вукадиновић користи термин „радна конкуренција“. Ближе о томе види: Р. Вукадиновић, Извори права конкуренције. Др Драгана Раденковић-Јоцић употребљава и термин „Обрадива конкуренција“.

15 James Clark, „Toward a Concept of Workable Competition“, *American Economic Review*, бр. 2/1940, стр. 241–246.

16 James Clark, „Competition: Static Models and Dinamic Aspects: Das Koncepts“, у: *Workable Competition in der anelsachsischen Literatur*, стр. 47–61.

17 Stephan Sosnik, „A Critique of Concepts of Workable Competition“, стр. 153–195.

рекламе и продајне промоције довољне да информишу потрошаче; одсуство дискриминације ценама. Сходно томе конкуренција би извршила своју улогу: пословање привредних субјеката у погледу производне ефикасности би било на задовољавајућем нивоу; остварени профит даје довољно могућности за иновације и инвестиције; понуда је довољно обимна и разноврсна да се задовоље захтеви потрошача; трошкови рекламе и промоције нису велики а цене би биле по правилу стабилне и не би подстицале цикличну нестабилност.¹⁸ Но и поред напред набројаног евидентна је могућност истицања низа приговора као: да ли је неопходно присуство свих наведених елемената или неки могу и изостати; како одредити и дефинисати вредносни суд за нпр. „умерене“ разлике у квалитету, производу или „претерани“ трошкови рекламе и сл.¹⁹

Иако општеприхваћена, видљиво је да садржинско одређење функционалне конкуренције кроз јасну и свеобухватну дефиницију није могуће. Посебно у условима тржишта где се јављају велике компаније са њиховом огромним капиталом и утицајем, како одредити правну интервенцију, а да се очува економска ефикасност и омогући остварење повољнијих економских резултата. У циљу заштите конкуренције установљене су норме антимонополског права и норме које санкционишу понашања тзв. норме права нелојалне конкуренције. Првенствена улога норми антимонополског права је заштита општег интереса непосредно оличеног у омогућавању одвијања конкуренције, док је улога норми тзв. права нелојалне конкуренције превасходно усмерена ка заштити приватних интереса привредних субјеката.

IV Закључак

Из напред изнетог може се закључити да принцип потпуне конкуренције објективно није могуће спровести у пракси. Она мора да трпи одређена ограничења како економске тако и друштвено-политичке природе. Све то је довело до закључка да је потпуна конкуренција неостварива, те да се мора прихватити модел функционалне (оптималне) конкуренције као општеприхваћени циљ савременог привредног пословања.

Позитивни прописи развијених земаља прихватају ограничења потпуне конкуренције с тим што су исти у неким законским прописи-

18 Стиче се утисак да овакав став *Sosnick*-а захтева идеалне услове што је тешко остварљиво.

19 Велику пажњу анализи ових критеријума посветио је Frederic Scherer, *Industrial Market Structure and Economic Performance*, Чикаго, 1971, стр. 35. Исти јасно поставља питање: „који је минимум елемената неопходан, а истовремено и довољан да би конкуренција била функционална“ (стр. 37).

ма јасно дефинисани (Немачка) док у другим њихову уопштеност ближе одређује пракса судских и извршних органа. Предност у примени појединих критеријума зависила је од историјских услова и потреба друштва. Због поштовања принципа правне сигурности потреба јасног одређења ограничења као и изузетака од забрана морају бити јасно дефинисани.

Ilija ZINDOVIĆ, PhD

Assistant Professor of Bussines Academy, Novi Sad

FREE COMPETITION AND REASONS FOR ITS LIMITS IN POSITIVE LEGISLATIVE SYSTEMS

Summary

In this study the author tries to explain the possibility of the concept of competitive competition. He concludes that the concept of complete competition is not just impossible, but also undesirable. The reasons for restrictions are both economic and social-political. The implementation of these reasons was dependent on the needs of society and the historical conditions. Current legislative systems accept the concept of reducing limitation through functional (optimal) competition. Furthermore, such limitations are precisely defined in some national legislations, and in the others determination of its scope was left to judicial authorities.

Key words: *complete competition, restrictions, reasons, legislative solutions, functional (optimal) competition.*